

TARIXNI O'RGATISHDA O'QUVCHILARNI MILLIY VA JAHON MADANIYATLARI BILAN TANISHTIRISHNING AHAMIYATI VA METODLARI

Piskent tumani 2- sonli Politexnikumi Tarix fani o'qituvchisi

Tursunbekov Mirzabek Joldasbek og'li

Email. Tursunbekovmirzabek884@gmail.com

ANNOTATSIYA Mazkur ilmiy maqola tarixni o'qitish jarayonida milliy va jahon madaniyatlari o'rtasidagi bog'liqlikni o'rganadi. Maqolada tarixning faqat milliy darajada o'rgatishning cheklovlari, shuningdek, tarixni global miqyosda o'rgatishning o'quvchilarga qanday foyda keltirishi haqida so'z yuritiladi. Milliy tarixni o'rgatishda o'quvchilarni o'z yurtining madaniy merosi bilan tanishtirish, ularni o'zligini anglashga va madaniyatni qadrlashga undaydi. Shu bilan birga, jahon tarixini o'rganish o'quvchilarga turli xalqlar va madaniyatlar o'rtasidagi aloqalarni tushunishga, global dunyoqarashni shakllantirishga va madaniyatlararo muloqotda bo'lishga yordam beradi. Maqolada tarixiy aloqalar, madaniy almashinuvlar va o'zaro ta'sirlar misollari orqali tarixning global bog'liqligi ko'rsatilgan. Buyuk Ipak yo'li, Yevropa va Osiyo o'rtasidagi madaniy almashinuvlar, shuningdek, Islom, Xitoy va Yevropa ilm-fanining o'zaro ta'siri misollarida tarixni o'qitishda jahon madaniyatlarining o'rni ta'kidlanadi. O'quvchilarni milliy va jahon madaniyatlari bilan tanishtirish, ularga nafaqat tarixiy voqealar, balki qadriyatlar, urf-odatlar va madaniy an'analar o'rtasidagi bog'liqlikni tushunishga yordam beradi. Ushbu maqola tarixni o'qitishda milliy va jahon madaniyatlarini integratsiyalashning ta'lim jarayoniga qo'shadigan ahamiyatini ko'rsatadi va o'quvchilarda tarixiy bilimlarni, madaniyatlarni tushunishni, global mas'uliyatni va tolerantlikni rivojlantirishga yordam beradi. Maqola o'qituvchilar, ta'lim sohasi mutaxassisleri va ilmiy tadqiqot bilan shug'ullanayotgan shaxslar uchun tarixni o'qitishda yangi yondoshuvlar va metodikalarga oid qimmatli tavsiyalarni o'z ichiga oladi.

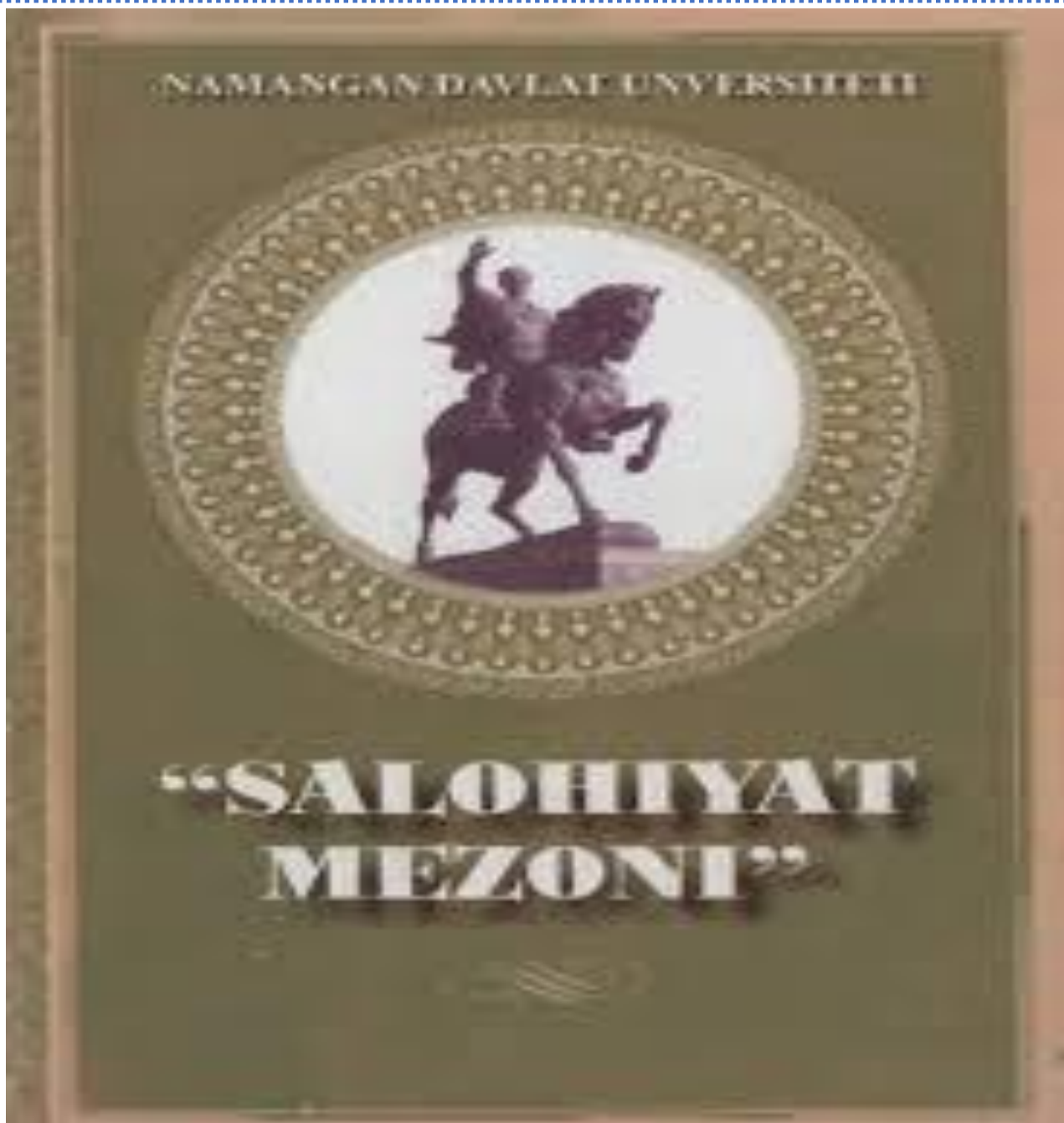
Kalit so'zlar. Tarix, jahon, shaxsiyat, madaniy, milliy, madaniy, ta'lim;

Annotation. This scientific article explores the connection between national and World Cultures in the process of teaching history. The article discusses the limitations of teaching history only at the national level, as well as how teaching history globally benefits students. In teaching National History, introducing students to the cultural heritage of their home country encourages them to realize their identity and appreciate culture. At the same time, the study of world history helps students understand the connections between different peoples and cultures, form a global worldview, and engage in intercultural dialogue. The article shows the global correlation of history through examples of historical connections, cultural exchanges, and interactions.

Examples of the Great Silk Road, cultural exchanges between Europe and Asia, as well as the interaction of Islamic, Chinese and European science highlight the role of World Cultures in teaching history.

Key words. History, World, personality, cultural, national, cultural, educational;

KIRISH Tarix fani nafaqat o'ziga xos voqealar va faktlarni o'rganish, balki ularga ta'sir etgan madaniyatlar, qadriyatlar va falsafalarni tushunish bilan bog'liqdir. Tarixni o'rgatish jarayonida o'quvchilarga nafaqat o'z yurtining, balki butun insoniyat tarixining rivojlanishini ko'rsatish, ularni milliy va jahon madaniyatlarining o'zaro bog'liqligi bilan tanishtirish juda muhimdir. Bu jarayon nafaqat tarixiy voqealarni yodlash, balki o'quvchilarda tanqidiy fikrlash, madaniyatlararo muloqot va global dunyoqarashni shakllantirishni ham o'z ichiga oladi. O'zbekiston tarixining chuqur ildizlari, o'ziga xos madaniy merosi va xalqning qadriyatlari bilan birga, dunyo madaniyatlaridan olingan saboqlar ham jahon tarixining muhim qismidir. O'zbek tarixini o'rganish orqali o'quvchilar milliy g'urur, o'zlikni anglash va madaniy merosni qadrlash tuyg'ularini rivojlantiradi. Biroq, tarixni faqat milliy darajada o'rgatish kifoya qilmaydi. Bugungi global dunyoda o'quvchilarga boshqa xalqlarning tarixini va madaniyatini ham tanishtirish zarurati mavjud. Jahon madaniyati o'quvchilarga nafaqat boshqa xalqlarning urf-odatlarini, tarixini va san'atini o'rganish imkonini beradi, balki ular o'rtasidagi o'xshashliklar va farqlarni tahlil qilib, global dunyoqarashni rivojlantiradi. Madaniyatlararo aloqalar tarix davomida ko'plab omillar orqali shakllangan: savdo, urushlar, ilmiy yutuqlar, diniy va madaniy almashinuvlar. Buyuk Ipak yo'li orqali Osiyo, Yevropa va Afrika o'rtasida o'zaro madaniy aloqalar yuzaga kelgan, bu esa xalqlar o'rtasida iqtisodiy, siyosiy va madaniy aloqalarni mustahkamladi. Bunday madaniy aloqalar tarixni o'qitishda o'quvchilarga turli madaniyatlar o'rtasidagi bog'liqliklarni tushunishga yordam beradi va ularni yanada ochiq fikrlashga, boshqalarga hurmat bilan qarashga o'rgatadi. Tarixni o'qitishda milliy va jahon madaniyatlarini integratsiyalash o'quvchilarning tarixga bo'lgan qiziqishini oshiradi.

O'quvchilar o'z tarixlarini o'rganish orqali o'z kelajagini shakllantiradi, lekin ular jahon tarixini, uning madaniyati va taraqqiyotini bilish orqali kengroq dunyoqarashga ega bo'lishadi. Shuningdek, tarixni jahon madaniyatlari bilan birgalikda o'rgatish o'quvchilarda tanqidiy fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi, ular tarixi, madaniyati va qadriyatlari bilan boshqa xalqlarni tushunib, ular bilan muloqotda bo'lishga tayyor bo'ladilar. O'zbekistonning tarixiy va madaniy merosi butun jahon madaniyati bilan o'zaro aloqada bo'lib, bu o'quvchilarga nafaqat o'z tarixini, balki global tarixni chuqurroq tushunishga yordam beradi. O'zbekistonda yaratilgan ilm-fan, adabiyot, san'at va arxitektura asarlari ham jahon madaniyatining bir qismi sifatida ko'rilishi kerak. Masalan, Samarqand va Buxoro shaharlari, ular nafaqat O'zbekiston, balki butun Markaziy Osiyo va jahon tarixining markazlari bo'lib, Ipak yo'li orqali

turli xalqlarni birlashtirgan. Shunday qilib, tarixni o'rgatish jarayonida milliy va jahon madaniyatlarini birlashtirish nafaqat tarixni yaxshiroq tushunishga, balki o'quvchilarda milliy g'urur va global mas'uliyatni rivojlantirishga yordam beradi. Ushbu yondoshuv nafaqat o'quvchilarda bilimlarni shakllantiradi, balki ularni kelajakda o'z yurtiga va dunyoga foydali fuqarolar bo'lib yetishtirishga yordam beradi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI.

Tarixni o'qitishning milliy va jahon madaniyatlari bilan bog'liqligi

Tarix fani, o'quvchilarga nafaqat o'z yurtining tarixini, balki butun dunyo tarixini o'rganish orqali tarixiy jarayonlarning shakllanishiga qanday omillar ta'sir qilganini tushuntiradi. Madaniyat va tarix bir-biri bilan chambarchas bog'liq, chunki tarixiy voqealar ko'pincha madaniyatlarning rivojlanishi, almashinuvi va bir-biriga ta'sir ko'rsatishi bilan bog'liq bo'ladi. Tarixni o'qitishning asosiy maqsadi, o'quvchilarni nafaqat o'z milliy tarixlari, balki butun insoniyat tarixini o'rganishga va ularga madaniyatlararo bog'liqlikni tushunishga undashdir.

Milliy madaniyat va tarix: O'zbekiston misolida. O'zbekistonning boy va rang-barang tarixiy va madaniy merosi o'ziga xos ahamiyatga ega. Tarixni o'qitishda milliy madaniyatni o'rganish, o'quvchilarga o'z xalqining tarixiy rivojlanishini, qadriyatlarini, urf-odatlarini va an'alarini tushunishga yordam beradi. Masalan, Amir Temur, Ulug'bek, Alisher Navoiy va boshqa mashhur tarixiy shaxslarning siyosiy, ilmiy va madaniy merosi milliy tarixni shakllantirgan. O'zbekistonning milliy

madaniyati, uning tarixiy obidalar, adabiyoti, musiqa, san'ati, me'morchiligi va boshqa elementlari, o'quvchilarga o'z tarixini anglash va qadrlashda yordam beradi. Samarqand va Buxoro shaharlaridagi me'morchilik asarlari, masalan, Registon maydoni yoki Shah-i-Zinda, O'zbekistonning ilm-fan va madaniyat markazlari sifatida dunyoga mashhur bo'lgan. Tarixni o'rgatish jarayonida bu kabi tarixiy va madaniy obidalarni misol qilib keltirish o'quvchilarga milliy madaniyatni chuqurroq tushunishga imkon beradi.

Jahon madaniyati va tarix: Global aloqalar tarixni o'qitishda jahon madaniyatini o'rganish o'quvchilarga boshqa xalqlarning tarixiy rivojlanishi, madaniyatlari va qadriyatlar haqida tasavvur hosil qilish imkonini beradi. Jahon tarixidagi asosiy davrlar, masalan, Yunon-Rim madaniyati, Renessans davri, yoki Yaponiyadagi Edo davri kabi voqealar va madaniy yutuqlar tarixni yaxshiroq tushunishga yordam beradi. Bularning barchasi o'zaro aloqalar orqali shakllangan, va o'quvchilarga bu aloqalar tarixi va madaniyatlar o'rtasidagi bog'liqlikni tushuntiradi. Masalan, Buyuk Ipak yo'li orqali o'zaro madaniy almashinuvlar yuzaga kelgan. Bu savdo yo'li nafaqat tovarlarni, balki ilm-fan, san'at, din va madaniyatni ham tarqatgan. O'rta asrlar davomida Islom dini va madaniyati, Xitoyning ixtirolari va Hindistonning falsafiy g'oyalari boshqa xalqlarga ta'sir ko'rsatdi. Tarixni o'qitishda bu kabi tarixiy aloqalarni o'quvchilarga tushuntirish, ularni tarixni global miqyosda ko'rishga undaydi.

Tarix va madaniyatlararo aloqalar. Madaniyatlararo aloqalar tarixiy jarayonlarning ajralmas qismidir. Tarixiy voqealar, urushlar, qonunlar va iqtisodiy aloqalar o'zaro madaniy almashinuvlarga olib kelgan. Masalan, Yevropa va Osiyo o'rtasidagi madaniy aloqalar XV-XVII asrlarda juda kuchli bo'lgan, ayniqsa Renessans davrida. Yevropa ilm-fanining taraqqiyoti, Xitoy va Islom ilm-fanining ta'siri ostida rivojlandi. O'quvchilarni tarixni o'rgatishda bu aloqalarni tahlil qilish orqali, ularga madaniyatlararo o'zaro ta'sir va almashinuvlarning qanday taraqqiyotga olib kelishini ko'rsatish mumkin. Tarixiy aloqalar o'quvchilarga turli xalqlarning bir-biriga ta'sirini ko'rsatish va ular o'rtasidagi farqlarni va o'xshashliklarni tushunishga yordam beradi. Misol uchun, Xitoy, Hindiston va Islom dunyosining ilmiy va madaniy yutuqlari, Yevropaning o'rta asrlaridan keyin qanday rivojlanganini o'rganish, o'quvchilarga tarixni kengroq doirada tushunishga imkon beradi. Shuningdek, o'quvchilar tarixni o'rganish orqali madaniy farqlarga hurmatni va o'zaro muloqotni rivojlantiradilar.

Tarixni o'qitishda madaniyatlararo hamjihatlikni o'rganish. Madaniyatlararo hamjihatlik va o'zaro hurmat tarixni o'qitishda muhim ahamiyatga ega. Tarixni o'rgatishda o'quvchilarga boshqa madaniyatlarni tushunishga yordam berish, ularda tolerantlik va tinchliksevarlikni rivojlantirishga yordam beradi. O'zbekistonning mustaqillik davrida, uning tarixiy va madaniy merosini jahon

miqyosida tanitish, xalqaro aloqalarni rivojlantirish va dunyoqarashni kengaytirishning muhim qismlaridan biri bo'lib qoladi. Shuningdek, tarixiy voqealarni o'rganishda milliy va jahon madaniyatlari o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni tushunish orqali o'quvchilar global masalalar va ijtimoiy ahloqiy muammolarni yanada chuqurroq anglab etadilar.

TAHLIL VA NATIJALAR MUHOKAMASI. O'quvchilarni milliy va jahon madaniyatlari bilan tanishtirishning afzalliklari **Dunyoqarashni kengaytirish:** O'quvchilarni milliy va jahon madaniyatlari bilan tanishtirish ularning global fikrlash va multikul'turalizmni qabul qilish imkoniyatlarini oshiradi.

Madaniy o'zlikni saqlash O'zbekistonning boy tarixiy va madaniy merosini o'rganish, o'quvchilarda milliy g'urur va madaniy merosga hurmatni shakllantiradi. **Tarixiy xotira va ta'lim:** Tarix va madaniyatni o'qitish orqali o'quvchilarda tarixiy xotira shakllanadi, ular o'z kelajagini tarixiy asosda shakllantira olishadi. **Metodologik yondoshuvlar.** **Interaktiv va metodik yondoshuvlar** tarixni o'rgatishda interaktiv metodlar, masalan, tarixiy hujjatlar bilan ishlash, o'quvchilarga rolli o'yinlar o'ynatish, multimediya vositalaridan foydalanish, tarixiy voqealarni dramatizatsiya qilish. **Lokal va global tarixiy manbalarni tahlil qilish:** O'quvchilarga o'zlarining milliy tarixiy manbalarini, shuningdek, jahon tarixidan namunalar keltirib, tarixiy kontekstlarni tahlil qilishni o'rgatish. **Madaniyatlararo muloqot:** Tarix va madaniyatlarni o'rgatishda o'quvchilarga boshqa madaniyatlar bilan muloqot qilish imkoniyatlarini yaratish (masalan, xalqaro almashinuvlar, ko'rgazmalar va forumlar). **Tarixni o'rgatishda**

milliy va jahon madaniyatlarini integratsiyalashning qiyinchiliklari va echimlari til va madaniyat farqlari: Tarixni o'rgatishda ba'zi madaniyatlar yoki tarixiy voqealar o'quvchilar uchun noaniq bo'lishi mumkin. Bu qiyinchiliklarni bartaraf etish uchun tarixiy kontentni o'quvchilar uchun tushunarli va qiziqarli tarzda taqdim etish zarur. **O'quvchilarning global masalalarga qiziqishi:** O'quvchilarni boshqa madaniyatlar bilan tanishtirishda ularning qiziqishini uyg'otish muhim. Buning uchun o'quv materiallari va mashg'ulotlarni dolzarb va o'quvchilarni jalb qiladigan tarzda tashkil etish kerak.

Amaliyotda qo'llanilishi. O'zbekiston tarixini o'rgatishdagi integratsiya: O'zbekistonning milliy tarixini o'rgatish bilan birga, uning jahon tarixidagi o'rnini ko'rsatish. Masalan, Samarqand va Buxoro shaharlarining ilm-fan va madaniyat markazlari sifatidagi ahamiyatini tushuntirish. **Jahon tarixini o'rgatish va madaniy aloqalar:** Jahon tarixidagi muhim voqealar va madaniy aloqalarni o'quvchilarga etkazish. Masalan, Buyuk Ipak yo'li orqali yuzaga kelgan madaniy almashinuvlar, Yevropa va Osiyo o'rtasidagi madaniy aloqalar.

XULOSA VA TAKLIFLAR Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki Tarix fani nafaqat o'z yurtining, balki butun insoniyatning rivojlanishini tushunishga yordam beradigan muhim o'quv fanidir. Tarixni o'rgatishda milliy va jahon madaniyatlarini integratsiyalash o'quvchilarga kengroq dunyoqarashni shakllantirish, boshqa xalqlarning madaniyati va tarixiga nisbatan hurmatni rivojlantirish, shuningdek, tarixiy jarayonlar va madaniyatlarning o'zaro ta'sirini chuqurroq anglash imkonini beradi. O'zbek tarixini o'rgatishda milliy qadriyatlar va an'analar bilan tanishtirish, o'quvchilarga o'z xalqining tarixiy merosi va madaniy merosini qadrlashga yordam beradi. Biroq, bu juda muhim, chunki bugungi global dunyoda, o'quvchilarni nafaqat o'z tarixini, balki boshqa xalqlarning tarixini va madaniyatlarini ham o'rganishga undash lozim. Jahon madaniyatini o'rganish tarixni global miqyosda tushunishga imkon yaratadi. Jahon madaniyati va tarixidagi eng muhim davrlar, voqealar va madaniy aloqalar, masalan, Buyuk Ipak yo'li orqali yuzaga kelgan madaniy almashinuvlar yoki Yevropa, Osiyo va Afrikaning o'zaro aloqalari o'quvchilarga tarixiy jarayonlar o'rtasidagi bog'liqlikni tushunishga yordam beradi. Bunday aloqalarni o'rganish, o'quvchilarga tarixni yagona va o'zaro bog'langan jarayon sifatida ko'rishga imkon beradi. Tarixiy voqealarni o'qitishda, o'quvchilarga turli madaniyatlar o'rtasidagi o'zaro ta'sirlarni ko'rsatish, ularni zamonaviy global muammolarni tushunishga, madaniy farqlarni qadrlashga va tinchlikni saqlashga o'rgatadi. Bundan tashqari, tarixni o'qitishda milliy va jahon madaniyatlarini birlashtirish, o'quvchilarda tanqidiy fikrlash va o'zgaruvchan dunyoga moslashish qobiliyatlarini rivojlantiradi. Tarixiy voqealarni va madaniy merosni tahlil qilish, o'quvchilarga tarixiy jarayonlarni yanada chuqurroq tushunishga imkon beradi. Milliy tarixni o'rganish orqali o'quvchilar o'z tarixiy ildizlari va madaniyatini bilishadi, lekin

bu ularni jahon madaniyatiga oid bilimlarga ega bo'lishga ham tayyorlaydi. O'quvchilarga tarixni o'rganishda turli xalqlar va madaniyatlarni o'zaro taqqoslash, ularga dunyoqarashni kengaytirishga yordam beradi va ijtimoiy mas'uliyatni oshiradi. O'zbekistonda tarixni o'qitishda milliy va jahon madaniyatlarini birlashtirishning yana bir muhim afzalligi shundaki, bu o'quvchilarga o'zaro madaniy almashinuvlar va tarixiy tajribalar orqali o'zlarining global kontekstda qanday o'rin tutishini tushunishga yordam beradi. O'zbekistonning tarixiy va madaniy merosi, uning xalqaro aloqalari va boshqa madaniyatlar bilan o'zaro aloqalari haqida o'quvchilarga ma'lumot berish, ularni global hamjihatlikka va xalqaro hamkorlikka tayyorlaydi. Shuningdek, tarixni o'rganish, o'quvchilarda nafaqat ilmiy bilimlarni, balki ijtimoiy va axloqiy qadriyatlarni ham shakllantiradi. Madaniyatlararo aloqalarni o'rganish, o'quvchilarga turli xalqlarning tarixiy tajribalari va qadriyatlarini tushunishga yordam beradi va bu, o'z navbatida, ularning tolerantlikni, hurmatni va empatiya qobiliyatlarini rivojlantiradi. Tarixni o'qitishda madaniyatlararo muloqot va integratsiya o'quvchilarga kelajakda nafaqat o'z yurtida, balki jahon miqyosida muvaffaqiyatli faoliyat yuritish uchun zarur bo'lgan malakalarni beradi. Xulosa qilib aytganda, tarixni o'qitishda milliy va jahon madaniyatlarini birlashtirish, o'quvchilarga nafaqat o'z tarixini o'rganishga, balki butun dunyo tarixini tushunishga yordam beradi. Bu yondoshuv o'quvchilarda tanqidiy fikrlash, madaniyatlararo muloqot, global mas'uliyat va ahloqiy qadriyatlarni rivojlantiradi. Tarix va madaniyatlarning o'zaro bog'liqligini o'rganish orqali o'quvchilar dunyoqarashlarini kengaytiradilar, o'zlarining va boshqalarning tarixiy va madaniy merosini hurmat qilishni o'rganadilar. Ushbu jarayon nafaqat tarixiy bilimlarni, balki insoniyatning umumiy qadriyatlarini ham o'rganishga yordam beradi va tinchlik, hamjihatlik va barqarorlikka erishish yo'lida muhim qadamlardir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Mirziyoyev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. –T.: O'zbekiston, 2017. – 30 b.
2. Mirziyoev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. – T.: O'zbekiston, 2021. 262, 251-b.
3. Mirziyoyev Sh.M. Konstitutsiya – erkin va farovon hayotimiz, mamlakatimizni yanada taraqqiy ettirishning mustahkam poydevoridir. – T.: O'zbekiston, 2018. – 30 b.
4. Giesecke H. Was kann die Schule zur Werteerziehung beitragen?, (Eds: Sabine Gruehn, Gerhard Kluchert, Thomas Koinzer), Was Schule macht: Schule, Unterricht und Werteerziehung. Basel:Beltz Verlag, 2004, p. 236.
5. O'qituvchilar uchun metodik qo'llanma - T.: Yangi nashr, Respublika ta'lim markazi, 2022, - 252 b.

6. Toshev S. (2020). TARIX FANINI O'QITISHNDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR. Science and Education, 1(Special Issue), 6
7. Faxriddin B., No'monbek A. ABS SISTEMASI BILAN JIHOZLANGAN M1 TOIFALI AVTOMOBILLARNING TORMOZ SAMARADORLIGINI MATEMATIK NAZARIY TAHLILI //International journal of scientific researchers (IJSR) INDEXING. – 2024. – T. 4. – №. 1. – C. 333-337.
8. Xuzriddinovich B. F. et al. ABS BILAN JIHOZLANGAN AVTOMOBILNI TORMOZ PAYTIDA O 'ZO 'ZIDAN VA MAJBURIY TEBRANISHLARINI TORMOZ SAMARADORLIGIGA TA'SIRINI TAHLIL QILISH //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2024. – T. 47. – №. 4. – C. 81-87.
9. Karshiev F. U., Abduqahorov N. ABS BILAN JIHOZLANGAN M1 TOIFALI AVTOMOBILLAR TORMOZ TIZIMLARINING USTIVORLIGI //Academic research in educational sciences. – 2024. – T. 5. – №. 5. – C. 787-791.
10. Qurbonazarov S. et al. ANALYSIS OF THE FUNDAMENTALS OF MATHEMATICAL MODELING OF WHEEL MOVEMENT ON THE ROAD SURFACE OF CARS EQUIPPED WITH ABS //Multidisciplinary Journal of Science and Technology. – 2024. – T. 4. – №. 8. – C. 45-50
11. Каршиев Фахридин Умарович, Н.Абдуқаҳоров ИЗУЧЕНИЕ МИКРОСТРУКТУРЫ СТАЛИ В МАТЕРИАЛОВЕДЕНИИ//<https://www.iupr.ru/6-121-2024>
12. Xusinovich T. J., Ro'zibayevich M. N. M1 TOIFALI AVTOMOBILLARNI TURLI MUHITLARDA TORMOZLANISHINI TAHLIL QILISH VA PARAMETRLARINI O 'RGANISH.